

Kuzmenko U.V.

SOURCE BASE OF PROBLEM OF FORMING OF EDUCATIONAL COMPONENT
OF SPECIALISTS OF LABOR TRAINING (THE 50-S YEARS
OF THE XX-TH – THE BEGINNING OF THE XXI –ST CENTURY)

The article is examined source base which accumulated optimum information on problem of forming of educational component of specialists of labor in the 50-s years of the XX-th – the beginning of the XXI-st century. It is underlined source base totality of sources of different types, it is important to tape into consideration these types during carrying out this historical and pedagogical research: normative and legal documents, archival materials, narrative and electronic resources. In a whole these are written sources of times of Ukrainian Soviet Socialist Republic and of times of independence of Ukraine. Also it is accented attention on outlining of pedagogical press of Soviet times («Russian pedagogy», «Soviet school», «Polytechnical teaching», «School and manufacturing», «Knowledge and Labor») and independent Ukraine («Higher school», «Way of education», «Labor training in establishments of education», «Postgraduate education in Ukraine»); the articles of authors in this press were devoted to different aspects of theory and practice of forming of educational component of specialists of labor training. It is researched in details monographers, dissertation work, authors' abstracts, textbooks, teaching, methodical manuals, manuals of conferencies on the mentioned question. Such approach permitted to realize in a new way the process of outlining of researched problem and to assess in more objective way rept scientific potential on this question. Analysis of source base gave us opportunity to do the sum that state of research of the mentioned problem hadn't structural character that reasoned actuality of this theme of research.

Keywords: source base, historiography of research, retrospective analysis of problem, professional education of pedagogical personnel, specialists of labor training.

УДК 37.035.6(09) (477.54/62) «18

Мартиненко І. І.*

**УКРАЇНСЬКА ІНТЕЛІГЕНЦІЯ СЛОБІДСЬКОГО КРАЮ ТА ЇЇ ВНЕСОК
У РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Статтю присвячено аналізу діяльності української інтелігенції Слобідського краю XIX ст. та її внеску в розвиток національної освіти. На основі аналізу широкої джерельної бази проаналізовано соціально-педагогічні передумови розвитку проблеми національної освіти учнівської молоді, визначено внесок прогресивної педагогічної громадськості XIX ст. у розробку теоретичних засад національної освіти. Обґрунтовано та схарактеризовано досвід діяльності передової інтелігенції Слобожанщини, яка значно вплинула на упровадження ідеї національної освіти у практику вітчизняного шкільництва у визначених хронологічних межах, виділено та проаналізовано його основні форми та напрямки.

Ключові слова: інтелігенція, національна освіта, засади організації національної освіти.

Сучасні процеси розбудови незалежної української держави, що відбуваються в умовах входження вітчизняної освіти до інтегрованої світової культури висунули на перший план низку завдань, виконання яких є необхідним для сучасного суспільства. У світлі цих завдань стає зрозумілим, що виховання молодого покоління має гармонійно поєднувати загальнолюдські цінності та національні традиції, що склалися століттями й були спрямовані на формування громадянина – патріота своєї країни. Важливу роль у розв'язанні окреслених проблем спроможна відіграти культурно-педагогічна спадщина українського народу, зокрема передової інтелігенції Слобідського краю XIX століття – освітян, науковців Харківського університету. Тому об'єктивне дослідження процесу формування та історичного розвитку ідеї національної

© Мартиненко І. І.

освіти у творчій спадщині прогресивних діячів освіти, науки і культури Слобожанщини сприятиме розв'язанню педагогічних, соціальних, культурологічних проблем сучасності, прогнозуванню наукового пошуку та забезпеченню розбудови освіти згідно з вимогами Державної національної програми «Освіта» («Україна ХХІ століття»), Національної доктрини розвитку освіти та законодавчих документів про школу і освіту.

Предметом уваги науковців останніми роками стали «білі плями» вісторії культури та освіти країни: суперечливі, гострі питання генези національного шкільництва, внеску представників різних верств суспільства дореволюційного періоду, переважно національної еліти, у розбудову вітчизняної системи освіти (М. Антонець, Ю. Тараненко, М. Ярмаченко та ін.). Особливий інтерес становлять монографії Я. Грицака, С. Грабовського, Я. Ісаєвича, П. Магочія та ін., які розглядають соціально-політичні, соціально-економічні аспекти боротьби українського народу за незалежність, за соціальні та політичні права тощо. Науковці І. Зайченко, М. Стельмахович, Б. Ступарик зосередили свою увагу на концептуальних засадах національного виховання. Роботи В. Кузя, Ю. Руденка, З. Сергійчука присвячено проблемам національного виховання, яке, на їх думку, забезпечує етнізацію дітей як необхідну і невід'ємну складову їх соціалізації, духовно відтворює в дітях рідний народ, увінчує в молодих поколіннях як специфічне, самобутнє, що є в кожній нації, так і загальнолюдське, спільне для всіх націй світу, формує з дітей типових носіїв національної культури, творців історичного шляху рідного народу, вірних продовжувачів справ, заповітів батьків і дідів [5]. Дослідження вчених Н. Мещерякової, О. Рацули, М. Чепіль присвячені проблемам формування громадянськості, національної свідомості. Праці Л. Вовк, Н. Побірченко та інших аналізують діяльність вітчизняних громадських організацій, наукових товариств, освітніх комітетів, дія яких припадає на другу половину ХІХ - початок ХХ століть, у контексті національної освіти і виховання учнівської молоді. Частина праць має історико-педагогічне спрямування, предметом їх вивчення є науково-педагогічна, громадсько-просвітницька та мистецька діяльність видатних діячів культури, освіти і науки Слобожанщини ХІХ – початку ХХ століть (С. Золотухіна, О. Кін, О. Микитюк та ін.). Таким чином, аналіз наукових праць свідчить, що багато вчених вивчали національну освіту, національне виховання Слобожанського краю ХІХ століття, але, на жаль, цілісні історико-педагогічні дослідження, в яких висвітлювалися б теоретичні ідеї та практичні напрацювання в галузі національної освіти учнівської молоді у творчій спадщині видатних діячів науки, освіти та культури Слобожанщини ХІХ століття, відсутні.

Мета статті полягає у висвітленні внеску інтелігенції Слобідського краю ХІХ століття в розвиток національної освіти.

Термін «інтелігенція» (від лат. *intelligent* (*intelligentis* – «знавець, фахівець») набув в Україні потужного звучання в 60-ті роки ХІХ століття. Уявлення про неї спочатку було своєрідним синонімом колективної совісті і просвітництва. Згодом концепт «інтелігенції» стали пов'язувати з критицизмом – щодо феодальних та державних порядків і Російській та Австро-Угорській імперіях, до складу яких тоді входила Україна. На цій ниві формувалися стратегії розвитку української національної культури, виявлялася її самобутність у контексті національної свідомості з перспективою утворення незалежної держави. У силу цього інтелігенція розумілася як відносно цілісна група інтелектуально розвинених людей, об'єднаних спільною опозиційністю до чинної влади. Інтелігент – це не лише представник інтелектуальної діяльності, а людина високої ідеї, яка присвятила себе турботам про суспільну справу, служінню правді, істині, справедливості.

Розвитку ідеї національної освіти ХІХ ст. передувала низка соціальних та педагогічних передумов. Серед них – сформовані та накопичені протягом багатьох

століть традиції національного шкільництва (від шкіл часів Київської Русі до шкіл підвищеного рівня – Острозького колегіуму, братських шкіл, Києво-Могилянської академії, а також козацьких шкіл, що не тільки розв'язували проблему надання і підвищення рівня освіти всього суспільства, а й відігравали значну політичну роль, зокрема стримували колонізаторський вплив на молодь католицько-єзуїтських навчальних закладів, сприяли утвердженню національної свідомості серед усіх верств українського народу; художньо-просвітницька спадщина кращих вітчизняних представників політичного, громадського та культурного життя країни, які наголошували на необхідності створення власної унікальної системи освіти, що відповідає національним особливостям, ставали на захист рідної мови, віри, звичаїв, створювали оригінальні навчальні курси, рукописні підручники, що стали основою розробки власної системи навчання молоді тощо; входження України до складу Російської імперії, що призвело до поступового знищення національного шкільництва, до занепаду української мови, до появи на терені України нових типів навчальних закладів, засновниками яких були російські чиновники та іноземці.

Аналіз розвитку вітчизняної педагогічної думки й реформування освіти в Україні XIX століття дає нам підстави розробити на основі соціально- економічних, суспільно-політичних та педагогічних чинників періодизацію розвитку ідеї національної освіти учнівської молоді у вітчизняній педагогічній думці XIX століття.

Перший етап – початок XIX ст. – 30-ті рр. XIX ст. Цей етап характеризувався відродженням наукового інтересу прогресивної інтелігенції до питань національної освіти, що розвивалася в контексті загальноросійського просвітницького руху. Зміни в педагогічних поглядах інтелігенції Слобідського краю того часу відбувалися під впливом соціально-політичних та духовно-освітніх чинників (ідеї народності, концепція нації, ідеї цінності національної самобутності і неповторного історичного шляху кожного народу, освітні реформи початку XIX ст., відкриття в університетах спеціальних кафедр для вивчення слов'янства тощо).

Характерною рисою розвитку вітчизняної педагогічної думки на цьому етапі став її тісний зв'язок із російською словесністю, мовою, літературою, у чому вбачали головну силу морального виховання та освіти народу. Провідні вчені того часу (І. Богданович, І. Мартинов, В. Каразін та ін.) закликали звільнитися від копіювання іноземної культури, доводили, що в рідного народу є свої національні особливості, які слід враховувати при визначенні основ національної освіти.

Представники передової інтелігенції (І. Білецький-Носенко, І. Богданович, В. Каразін, І. Орлай та ін.) підкреслювали, що освіта має бути критерієм громадянської користі людини, а молодь має керуватися передусім усвідомленням власної відповідальності перед суспільством. Вони наголошували на необхідності «очищення» змісту освіти від засилля іноземної культури, критикували захоплення французькою культурою. У переліку дисциплін, які мали стати основою програм навчальних закладів цього періоду, були: рідна (російська) мова, рідна (російська) історія і географія, класичні і нові мови, вітчизняна та світова література, логіка, риторика, математика тощо. Особливий акцент у цей час надавався вивченню мови, яка є свідченням багатства думок людини, віддзеркалює моральні й розумові здібності народу, його громадянські ідеали. Просвітителі того часу закликали знати рідну мову «грунтовно, ...говорити й писати нею красиво, сильно, виразно, з урахуванням матерії, часу й місця» [7, с. 49-50].

3-поміж недоліків еволюції ідеї національної освіти учнівської молоді на цьому етапі можна відзначити такі: розробляючи власну модель національної освіти, передова інтелігенція ототожнювала її із загальноросійською, вважаючи російську мову за мову освіченості, активно впроваджували її в навчальний процес; переважна більшість виступів того часу була присвячена проблемам виховання і навчання дворянських дітей,

у яких вбачали «розвиток і престиж держави» [7]. Освіта простого населення залишалася практично поза увагою й не розроблялася як наукова й практична проблема.

Другий етап (40-і рр. XIX ст. – 70-ті рр. XIX ст.) ми визначаємо як етап поглиблення теоретичних положень національної освіти в «рамках розгортання у громадянстві національного українського руху» [6, с. 75]. Це був час підвищення інтересу до свого минулого, до історії, пісенної культури та творчості. Серед частини українського дворянства посилюється прагнення до відновлення автономної держави, глибше усвідомлюється етнічна відмінність українського народу, його традицій, життя, побуту, що особливо гаряче виявилось в книзі «Історія Русів», основна ідея якої полягає в потребі відновлення автономії України в Російській державі. За даними вченого С. Сірополка, на цій книзі виховувалися покоління українців, під її впливом був і Т. Шевченко. Найвизначнішим внеском цього періоду був розвиток ідеї національної освіти, висловлений педагогом, освітнім діячем О. Духновичем. На погляд педагога, головне завдання часу – виховання в учнів насамперед гуманності, любові до свого краю, народу, відданості боротьбі за національну свободу. Просвітянин закликав тогочасне населення взяти участь у розбудові народних шкіл. О. Духнович глибоко обґрунтував ідею народності виховання, в основі якої лежить думка про те, що українці, як і всі інші народи, повинні мати школу з рідною мовою навчання, побудовану відповідно до потреб і національних традицій народу. Важливою ознакою народності педагог вважав рідну мову, виступав за те, щоб викладання у всіх типах навчальних закладів велось рідною українською мовою, щоб там було створено систему виховання відповідно до історичних і національних традицій народу [8, с. 268-269].

Найбільш визначними постатями цього етапу були видатні вчені і педагоги Г. Грабович, М. Драгоманов, М. Костомаров, С. Миропольський, О. Потєбня, С. Сірополко та ін.

Ми визначили такі чинники, що вплинули на перебіг освітніх процесів і явищ у межах цього етапу: підвищення інтересу прогресивної вітчизняної інтелігенції до свого минулого, до історії, пісенної культури та творчості, національні рухи у Західній Європі, скасування кріпацтва, зародження та розвиток громадянсько-педагогічного руху, вітчизняної педагогічної журналістики, зокрема журналу «Основа», на сторінках якого «обмірковувалися широкі культурні питання, оборонялися права української мови» [6], створення земських органів самоврядування тощо. Однак активізація вітчизняної педагогічної думки відбувалася в умовах жорстких цензурних утисків, російським царатом низки ганебних актів, зокрема Валуєвського циркуляру, Ємського указу тощо.

Прогресивні педагоги того часу (О. Духнович, М. Костомаров, П. Куліш та інші) категорично засуджували тогочасну освіту. Вони стверджували, що наука, яка «веде до відчуження від родини, народної моралі та одвічних патріархальних цінностей, є шкідливою», а її наслідки «виявляються в яничарстві та духовному виродженні «освічених» українців, що було метою колоніального режиму» [9]. Передова інтелігенція наполягала на тому, щоб усе населення, всі діти були охоплені освітою, громадським навчанням і вихованням, убачала мету загальноосвітньої школи в підготовці «гідних сім'янинів, громадян, прихожан, одним словом – люблячих, вірних синів рідної землі» [7], вихованні «істинних патріотів, захисників інтересів свого народу» [8, с. 149-50].

Результатом теоретичних пошуків передової інтелігенції цього періоду стало обґрунтування головних засад організації національної освіти, серед яких: ідеї народності, під якою розуміли «загальну для всіх людей природжену схильність, на яку завжди може розраховувати виховання» [8]. Просвітяни наголошували, що кожна школа може будувати навчальний процес саме на «засадах народності, і чим повніше й розумніше вона буде здійснювати це, тим краще вона виконає своє завдання» [8]; ідея

природовідповідності, ідея виховуючого навчання, відповідно до якої діти, виходячи зі школи, мусять володіти не тільки знаннями, а й по можливості мати розвинений розум, зацікавленість, навички та любов до праці, до народу, прагнення до морального й розумового вдосконалення [8].

Зміст національної освіти для інтелігенції того часу становили такі засади: православна релігія, правдива історія українського народу, природознавство тощо.

У навчальній програмі національної школи просвітяни важливе місце відводили українським народним творам, українській пісні, музиці та співу. У переліку предметів, що мали становити основу підготовки молодої людини до реального життя, просвітяни називали також «елементи загальнолюдської та національно-практичної освіти», що передбачали знайомство учнів з юридичними, економічними знаннями (С. Миропольський, М. Костомаров та ін.).

Головні дискусії того часу точилися довкола української мови як мови викладання, яку вважали «великим народним педагогом», «незвичайним педагогом, який не тільки навчає багато чого, а й навчає напрочуд легко, за якимось недосяжно полетпеним методом» [9].

Передова українська інтелігенція (П. Куліш, М. Костомаров) наголошувала на необхідності уведення рідної української мови переважно в початкову школу, що було зумовлено «потребою подати простому народові освіту в найприступнішій для нього формі та дати йому можливість розуміти й боронити свої права, дані йому законом» [8].

Третій етап (80-ті рр. XIX ст. – кінець XIX ст.) ми визначаємо як етап появи перших цілісних концепцій української національної освіти. Проблема національної освіти в цей час обговорювалися у контексті: процесів визначення місця педагогіки в системі наук, уточнення її власного предмета й особливостей методів педагогічних досліджень, усвідомлення, осмислення й приведення в систему накопичених на той час знань про виховання, освіту й навчання; об'єднання кращих науково-просвітницьких сил України, заснування журналу «Киевская старина», який став трибуною виступів національно свідомої української інтелігенції.

Науковці зазначеного етапу переконливо доводили важливість здійснення навчання в школах України усіх типів і рівнів лише рідною мовою, яка є «джерелом національного духу та культури, засобом та формою виразу цінностей та ідеалів нації, які сприяють етнічному самоусвідомленню, державотворчим прагненням» [4, с. 123].

Саме цей період було високо оцінено видатними вітчизняними істориками. Як писав Д. Дорошенко, у цей час було «виконано велику наукову працю, що стала підставою для пізнішого розвитку української науки вже в національній формі» [2, с. 317]. На вітчизняну арену виступає нове покоління українців, вихованих у почуттях і поглядах безкомпромісного українського націоналізму на широкій європейській основі, людей, що вже не задовольняються лише культурницькою діяльністю, а хотіли добути для українського народу всю повноту національних і політичних прав. Найбільш визначними діячами цього етапу є Д. Антонович, Д. Багалій, В. Вахтеров, Б. Грінченко, М. Сумцов та ін.

Об'єктом уваги видатного вченого Миколи Сумцова була національна школа. Навчання в ній мало відбуватися рідною мовою. Вчений був переконаний, що національна школа з рідною мовою навчання стає основою для формування духовного світу дитини. Саме мову він вважав джерелом національного духу та культури, засобом та формою виразу цінностей, ідеалів нації, які сприяють етнічному самоусвідомленню, державотворчим прагненням; наголошував, що розвиток та використання мови є надійною запорукою освіти та зміцнення культурної самобутності українців.

М. Сумцов розвивав також ідею змісту шкільного навчання. Учений зауважував, що школа залишається осторонь від національних інтересів, культури і життя народу.

Тому потрібно вводити у шкільний курс спеціальні предмети, що вивчають Україну, оскільки подібні зміни дозволять вирішити цілий комплекс навчально-виховних завдань: розвиток пізнавального інтересу до навколишнього світу, виховання почуття поваги до рідного краю, народу, виховання почуття відповідальності за майбутнє своєї країни. Особливу роль у формуванні національної свідомості М. Сумцов відводив вивченню історії України, яку вважав «головним виразником багатомірової людської культури» [4, с. 37-38].

Активну громадянську позицію в розв'язанні проблеми національної української освіти займав учений, історик, засновник вітчизняної школи дослідників історії України Д. Багалій. Саме він зробив важливий науковий висновок про роль націй в історії, про домінуюче становище ідеї нації серед усіх факторів, які впливають на хід історії.

Д. Багалій повністю поділяв думку передових представників як світової, так і української філософії, педагогіки, психології про те, що справжнє виховання має бути глибоко національним за своєю суттю, змістом, характером та історичним покликанням, а наявність національного змісту у виховному процесі вважав однією з основних умов успішного розвитку не тільки особистості, а й усієї нації.

Обґрунтовуючи освіту учнівської молоді, педагоги-науковці того часу наголошували, що «національність освіти порівняно мало залежить від кількості уроків з того чи іншого предмета; вона прямо зумовлюється відповідністю курсу та виховної системи характеру народу, його історії (П. Каптерев); стверджували, що «загальна освіта повинна бути в гармонії із самим духом нації, з її звичками та її здібностями, з її історією, із самими легендами її виховання, з її мовою, її літературою, її мистецтвами, – з найбільш суттєвими формами й умовами національної еволюції» (А. Фульє).

Серед теорій національної освіти, розроблених вітчизняними педагогами-науковцями, найбільш значущими стали концепції М. Драгоманова, Б. Грінченка. До науково-педагогічних досягнень передової інтелігенції кінця XIX ст. належить також визначення умов успішного впровадження ідеї національної освіти учнівської молоді в практиці тогочасного шкільництва. Серед них – підготовка національно свідомого вчителя, складовою якої мають бути ґрунтовні знання – з рідної мови, географії, історії, літератури, фольклору тощо; розробка основ нових і вдосконалення наявних методів викладання шкільних предметів; використання звукового методу навчання грамоти; складання та видання нової шкільної навчально-методичної літератури, яка має бути написана зрозумілою для дітей мовою та вміщувати матеріал, який безпосередньо стосується життя українського народу.

Реалізація ідеї національної освіти учнівської молоді на Слобожанщині у XIX ст. здійснювалась у різноманітних напрямках: науково-методична діяльність професорсько-викладацького складу Харківського університету, здійснювана у таких формах, як укладання і видання навчальних книг і посібників, розробка методичних рекомендацій з метою вдосконалення вітчизняного шкільництва; навчально-виховна та літературно-публіцистична діяльність творчої й наукової інтелігенції регіону, яка суттєво впливала на формування національної свідомості української молоді, на розвиток морально-етичних та естетичних смаків, знайомила з життям, культурою українського народу; просвітницько-педагогічна діяльність, що здійснювалась у формі організації та проведення публічних народних читань, влаштування популярних наукових читань для учнівської молоді, підготовки та видання дешевих книг, організації шкільних бібліотек.

На реалізацію ідеї національної освіти учнівської молоді в XIX ст. вплинула також музично-пісенна творчість видатних митців Слобожанщини, що було зумовлено глибинними традиціями пісенної творчості українського народу, високим

професіоналізмом митців, які працювали в навчальних закладах регіону, брали активну участь у громадському житті краю, гуманістичною спрямованістю навчально-виховного процесу та його орієнтованістю на високі морально-естетичні цінності.

Таким чином, ми можемо стверджувати, що ідея національної освіти учнівської молоді в науково-педагогічній спадщині прогресивної вітчизняної інтелігенції ХІХ століття пройшла складний шлях розвитку, що засвідчують виділені нами три етапи.

Аналіз науково-педагогічної літератури свідчить, що зусилля кращих представників вітчизняної інтелігенції ХІХ століття спрямовувалися на те, щоб домогтися впровадження в тогочасні освітні заклади української мови, пристосувати зміст освіти до особливостей менталітету українського народу тощо. Для розв'язання цих проблем, їх практичної реалізації в життя була необхідна ціла низка умов, серед яких найголовнішою була підготовка національно свідомих учителів, удосконалення методики викладання, створення навчально-методичної бази рідною українською мовою. До розв'язання цієї проблеми в різні часи зверталися В. Гнилоширов, Б. Грінченко, О. Кониський, П. Куліш, Т. Лубенець, В. Науменко, І. Орлай, С. Русова, А. Свидницький, І. Тимковський та інші.

Узагальнення результатів дослідної роботи дає підставу розглядати теоретико-методичну спадщину і практичну діяльність інтелігенції Слобідського краю ХІХ століття як органічну й оригінальну складову цілісного освітнього процесу, спрямованого на відродження української нації, примноження інтелектуального потенціалу країни й розвиток шкільництва. Предметом подальших наукових розробок може стати просвітницько-педагогічна діяльність освітян, митців і науковців Слобідського краю початку ХХ ст., спрямована на захист національних традицій в освіті й культурі.

Література:

1. Білоцерківський В. Я. Історія України. Курс лекцій: навч. посібник / В. Я. Білоцерківський. – Харків, 1999. – 652 с.
2. Дорошенко Д. Нариси історії України: у 2 кн. – Мюнхен, 1991 // Репринтне видання. – К., 1991. – Т. 2. Від половини ХVІІ століття. – 349 с.
3. Друганова О. М. Внесок інтелігенції Слобідського краю у розвиток національної освіти (історико-педагогічний аспект): монографія / О. М. Друганова, І. І. Мартиненко. – Х.: ХНАДУ, 2015. – 212 с.
4. Кін О. М. Проблеми навчання і виховання в педагогічній спадщині М. Ф. Сумцова: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Олена Миколаївна Кін. – Харків, 2001. – 20 с.
5. Основи національного виховання: концептуальні положення / [В. Г. Кузь, Ю. Д. Руденко, З. О. Сергійчук та ін.]; за заг. ред. В. Г. Кузя. – К.: Інформ.-вид. центр «Київ», 1993. – (Ч. 1). – 152 с.
6. Русова С. Ф. М. П. Драгоманов. Його життя і твори / С. Ф. Русова. – Вибрані педагогічні твори: у 4 кн. / за заг. ред. Є. І. Коваленко; упорядн., прим. Є. І. Коваленко, О. М. Таран – Чернігів, Чергові: КП «Видавництво «Чернігівські береги», 2009. – Кн. 4. – 328 с.
7. Склабовский А. О состоянии просвещения в Харькове и о публичных испытаниях, проходивших в его учебных заведениях сего 1824 н. в июне и июле месяцах / А. Склабовский // Украинский журнал. – 1824. – Ч. 3-4. – № 13-20. – С. 49-50, 106-224.
8. Українська педагогіка в персоналіях: навчальний посібник. У 2 кн. / за ред. О. В. Сухомлинської. – К.: Либідь, 2005. – Кн.1: Х – ХІХ ст. – 2005. – 624 с.

Мартиненко І. І.

УКРАЇНСКАЯ ИНТЕЛЛИГЕНЦИЯ СЛОБОЖАНСКОГО КРАЯ
И ЕЕ ВКЛАД В РАЗВИТИЕ НАЦИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Статья посвящена анализу деятельности украинской интеллигенции Слобожанского края XIX в. и ее вкладу в развитие национального образования. На основе анализа широкой базы первоисточников сделан анализ социально-педагогических условий развития проблемы национального образования ученической молодежи, определен вклад прогрессивной педагогической общественности XIX в. в разработку теоретических основ национального образования. Обоснован и охарактеризован вклад передовой интеллигенции Слобожанщины, которая значительно повлияла на внедрение идеи национального образования в практику отечественного ученичества. В выбранных временных рамках выделены и проанализированы основные формы и направления.

Ключевые слова: интеллигенция, национальное образование, принципы организации национального образования.

Martinenko I. I.

UKRAINIAN INTELLECTUALS OF SLOBOZHANSKYI REGION
AND THEIR CONTRIBUTION TO THE DEVELOPMENT OF THE NATIONAL EDUCATION

This article analyzes the activity of Ukrainian intellectuals of Slobozhanskyi region at the XIX century and their contribution to the development of the national education.

On the basis of a wide range of primary sources is made an analysis of socio-pedagogical conditions of development problems of the national education, defined an assistance of progressive teaching community of the XIX century.

It is substantiated and described the contribution of the activities of the progressive intellectuals of Slobozhanskyi region. The implementation effect of their idea of the national education in practice at the XIX century is highlighted. The main forms and directions of the national education are analyzed. The socio-pedagogical conditions of development of national education are emphasized.

According to the analysis of primary sources the author identifies three stages of development of the idea of national education: the 1-st stage – beginning of the XIX century – 30-ies of the XIX century; the 2-nd stage – 40-ies of the XIX century – 70-ies of the XIX century; the 3-rd stage – 80-ies of the XIX century – the end of XIX century.

Based on the analysis of scientific and educational literature, the efforts of the best representatives of the national intellectuals of the XIX century are pointed out. It is stressed that they implemented the national education in educational institutions practice considering the peculiarities of Ukrainian mentality.

Educational and pedagogical activity of teachers, artists and scientists aimed at protecting national traditions in education and culture of Slobozhanskyi region of the early XX century can be the subject of further scientific researches.

Keywords: intellectuals, national education, the principles of organization of the national education.